

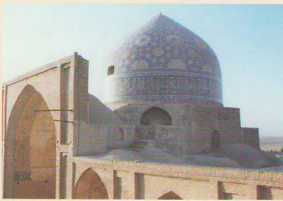
مسجد جامع ساوه

THE JAME MOSQUE OF SAVEH

میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری استان مرکزی

CULTURAL HERITAGE, HANDICRAFTS & TOURISM OF MARKAZI PROVINCE

گنبد مسجد جامع ساوه

پیشینه

باستان شناسان مدعی اند این مسجد یکی از اولین مسجدهای ساخته شده در ایران است. هر چند این مسجد کهنسال در طول قرن های بعد تغییراتی داشته است. و دوره های متفاوت معماری را در آن شاهد هستیم.

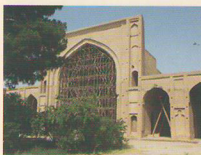
طرح اولیه مسجد جامع مشتمل بر یک حیاط مستطیل شکل به ابعاد ۳۶×۴۴ متر است که گرداگرد حیاط را شبستانهای ستوندار گلی و خشتی فرا گرفته است، شبستانهای مسجد دارای حجره های متعددی است که سقف آنها روی ستونهای بزرگ چهار ضلعی به ضخامت $۲/۲۰ \times ۱/۱۰$ متر و به ارتفاع حدود سه متر استوار شده اند، طاقهای خشتی روی ستونها هلالی شکل می باشند و خشتهای به کار رفته برای ساخت چنین طاقهایی از نظر اندازه غیر معمول بوده به طوری که ابعاد آنها بالغ بر $۱۰ \times ۴۰ \times ۴۰$ سانتی متر می شود.

گره چینی داخل گنبد مسجد همراه با مقرنس کاری

قدیمی ترین بخش مسجد جامع ساوه همانا شبستانهای گلی و خشتی آن است که متعلق به دوره پیش از سلجوقی می باشند. اما در دوره سلجوقی وایلخانی تغییرات عمده ای در شکل معماری این مسجد صورت می گیرد. عنصر خشت جای خود را به آجر می دهد و از گچ به میزان بسیار جهت ایجاد تزئینات استفاده می شود. پیدا شدن یک محراب گچی زیبا و ارزشمند در حین کاوش های باستان شناسی در ضلع شمالی

مسجد ونیز وجود تعدادی محرابهای گچی در قسمت جنوبی مسجد ،
بیانگر سلیقه وذوق هنرمندان گچبر می باشد .

نمای ایوان غربی مسجد جامع ساوه مشهور به ایوان شاگرد

هم اکنون ورودی مسجد را یک در چوبی و شیشه های رنگی آن تشکیل می دهد ، اما در قرن هفتم هجری در ورودی و مجموعه سردر ، درست روبه روی گنبد خانه قرار داشته و مردم برای پا گذاشتن به صحن مسجد باید از یک طاق رفیع و ۲ مناره در دو طرفش ، می گذشتند . در ضلع غربی ، ایوان بزرگی دیده می شود متعلق به قرن هشتم که و طول و ارتفاع آن با یکدیگر تقریباً برابر است این ایوان با ارتفاع ۱۶/۷۰ ، طول ۱۶/۸۰ و عرض ۱۱ متر بنا گردیده و در تمام سطح دیوارها و در لبای بند آجرهای آن زینتهای گچی فراوانی به چشم می خورد که مشتمل بر کلمه الله ، محمد (ص) ، علی (ع) ، گل و برگ و نقوش هندسی است .

گره چینی و کاشی کاری قسمتی از گنبد مسجد

در ضلع جنوبی مسجد ، گنبد خانه بزرگ آن وجود دارد که متعلق به قرن چهارم و پنجم هجری می باشد ، این گنبد از نوع دوپوش جدا از یکدیگر است . ارتفاع پوش اول به ۱۷ متر و پوش دوم به حدود ۲۴ متر می رسد که پوش دوم با کاشیکاری های رنگارنگ تزئین شده است . درون گنبد خانه یک محراب گچبری شده وجود دارد متعلق به دوره صفویه که با نقشهایی مانند برگ ، گل و بوته ، نقوش اسلیمی و ختایی زینت یافته ، در حاشیه محراب ، آیات قرآن من جمله بخشی از سوره جمعه دیده می شود .

نوعی گره چینی روی کاشیکاری باخط کوفی

بیرون از محوطه مسجد در گوشه شمال شرقی مناره آجری دیده می شود که از دوره سلجوقی است و از نظر پاره ای تزئینات ظریف آجری شبیه به مناره مسجد جامع سمنان است. این مناره تا بلندی حدود ۴ متر توپر ساخته شده است، اما از این ارتفاع به بالا توخالی بوده و دارای یک راه پله پیچدار است که به انتهای مناره ختم می شود، ارتفاع مناره به ۳۰/۱۵ متر می رسد.

تا به حال به طور دقیق قدمت مسجد جامع ساوه تعیین نشده، اما قدیمی ترین چیزی که در این مجموعه کشف شده، کتیبه هایی است که در قرن چهارم نوشته شده اند. با کاوش هایی که طی چند سال گذشته انجام شده و با کشف توده های گلی و آواری که به دست آمده، کارشناسان میراث فرهنگی معتقدند که در محل کنونی مسجد جامع، مسجدی قدیمی تر وجود داشته که قسمتی از مصالح مسجد امروزی از همان مسجد اولیه تامین شده است. روبه روی گنبد خانه که ضلع شمالی مسجد به حساب می آید، دیوار خرابه های خشتی وجود دارد که احتمالاً زمانی دیوار حجره های درس و بحث طلبه های علوم دینی بوده است. علاوه بر این مجموعه فوق دارای یک کتابخانه بزرگ با قفسه های پر از کتاب های دستنویس بوده است. این مجموعه محل نگهداری اشیای باارزشی از جمله اسطرلاب، گوی و کتاب های خطی بوده اما متأسفانه تمام این مجموعه را سپاهان مغول مثل خیلی از گنجینه های دیگر سرزمین ما به آتش کشیدند.

بی تردید مجموعه مسجد جامع ساوه یکی از جالبترین هنر معماری در دوره اسلامی است که شناخت و آشنایی با زوایای گوناگون آن همیشه برای پژوهشگران و علاقمندان به معماری ایرانی تازگی خواهد داشت.

این بنای زیبا و منحصر به فرد در سال ۱۳۱۰ به شماره ۱۵۶ به ثبت آثار ملی رسیده است.